

“ระบบสุขภาพแห่งชาติ”

กฤตคม บุญคงวัฒน์¹

สุขภาพดีเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ดังคำกล่าวที่ว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” หรือ “สุขภาพดีไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องออกกำลังกาย” ทั้งสองคำกล่าวนี้ ผู้ที่กำลังเจ็บป่วยหรือผู้ดูแลผู้ป่วย จะเข้าใจดีแทบไม่ต้องอธิบายเลย ทุกวันนี้ชีวิตและสุขภาพของคนเราถูกกระทำจากสิ่งต่างๆ รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นอาหารที่รับประทานอาจปนเปื้อนสารพิษ สารเคมี หรือเชื้อโรค อากาศที่หายใจอาจเต็มไปด้วยควันพิษและฝุ่นละออง ซึ่งล้วนเป็นอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพ นอกจากนี้ ตัวเราเองก็อาจละเลยไม่ดูแลสุขภาพหรืออาจทำร้ายสุขภาพของตนเองทางอ้อมทำให้เจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ เช่น การบริโภคเกินพอดี การสูบบุหรี่ หรือการดื่มสุรา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้เราจะดูแลสุขภาพดีเพียงใด ก็ยังมีโอกาสที่จะเจ็บป่วย พิกัด หรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุซึ่งเกิดจากความประมาท

ความเป็นมา

หลายทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศจนก้าวหน้าในหลายด้าน เช่น ความสำเร็จของการพัฒนาด้านสาธารณสุข ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของคนไทยยืนยาวขึ้น จะเห็นว่าในปี 2537 เพิ่มขึ้นเป็น 67.6 ปี หากเปรียบเทียบกับปี 2533 ซึ่งคนไทยมีอายุขัยเฉลี่ยเพียง 63 ปีเท่านั้น

โรคหลายชนิดถูกกำจัดและควบคุมได้ เพราะว่าการขยายตัวของบริการทางการแพทย์เจริญก้าวหน้าและมีบริการด้านสุขภาพกว้างขวางขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็เกิดวิกฤตต่อระบบสุขภาพขึ้น ดังจะเห็นจากค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูงถึงปีละเกือบ 300,000 ล้านบาท และมีอัตราเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 10 ต่อปี แต่คนไทยได้รับการบริการด้านสุขภาพต่ำลง โดยมีตัวบ่งชี้ที่คนไทยต้องบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากด้วยโรคและปัญหาใหม่ๆ ซึ่งสามารถป้องกันได้ เช่น โรคเอดส์ อุบัติเหตุ สารเสพติด เป็นต้น

ระบบการซ่อมสุขภาพ

เมื่อพูดถึง “สุขภาพ” เรามักคิดถึงเรื่องของโรคภัย การเจ็บป่วย และการรักษาพยาบาล แม้เราจะเชื่อคำสอนที่ว่า “กันไว้ดีกว่าแก้” แต่ในทางปฏิบัติแล้วคนไทยก็ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคภัยน้อยมาก ในทางตรงกันข้ามกลับให้ความสำคัญที่จะรักษาพยาบาลเพื่อเอาชนะโรคภัย ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น

ช่วงเวลาที่ผ่านมากคนไทยมุ่งที่จะ “ซ่อมสุขภาพ” นำหน้า “สร้างสุขภาพ” ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพกว่าร้อยละ 80 ต้องนำไปใช้เพื่อซ่อมสุขภาพ การทำเช่นนี้ไม่มีผลทำให้สุขภาพของคนไทยดีขึ้นมากนัก อย่างไรก็ตามการซ่อมสุขภาพ

¹ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ก็ยังเป็นเรื่องจำเป็น แต่บริการซ่อมสุขภาพทุกวันนี้ก็ยังขาดคุณภาพ เพราะยังมีปัญหาทั้งเรื่องการรักษา แคลนแพทย์ นักวิชาการด้านสาธารณสุข มาตรฐานราคาค่าบริการทางการแพทย์ และยังไม่มีการควบคุมคุณภาพของงานบริการด้านสุขภาพทั้งระบบ

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ ระบบบริการด้านสุขภาพก็ยังมีปัญหาทั้งด้านคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเสมอภาค ก่อให้เกิดความทุกข์มากขึ้นทั้งฝ่ายผู้รับบริการ และฝ่ายผู้ให้บริการ

การปฏิรูปสุขภาพ จะช่วยได้อย่างไร

การจะแก้ปัญหาวิกฤตของระบบสุขภาพเป็นเรื่องใหญ่และยาก การปฏิรูประบบสุขภาพเป็นการพยายามที่จะแก้ปัญหสุขภาพ ด้วยการแก้ที่ต้นตอของปัญหาจริงๆ โดยจะต้องวางเป้าหมายของการปฏิรูปสุขภาพ ออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่หนึ่ง คือ การปฏิรูปความคิดเรื่องสุขภาพ ให้คนไทยได้คิดใหม่มองใหม่ว่าเรื่องสุขภาพก็คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลทั้งมิติทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สุขภาพมิได้หมายถึงเฉพาะความไม่พิการ และไม่มีโรคเท่านั้น สุขภาพดีสร้างขึ้นได้ไม่ต้องรอให้เสียสุขภาพก่อนแล้วจึงไปหาหมอเพื่อรักษาเยียวยา คนไทยทุกคนมีสิทธิที่จะมีสุขภาพดี โดยตระหนักว่าทุกคน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน และทุกองค์กร ต่างก็มีหน้าที่ต้องช่วยกันสร้างสุขภาพที่ดีร่วมกัน

การปฏิรูปความคิดดังกล่าวจะสำเร็จได้ต้องมีการปฏิรูป ระดับที่ 2 ควบคู่ไปด้วย คือ การปฏิรูประบบโครงสร้าง กลไก มาตรการ กติกาต่างๆ ในสังคมเพื่อให้เอื้อต่อการสร้างสุขภาพได้จริง โดยกำหนดให้จัดทำ“พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ” ให้เสร็จภายใน 3 ปี เริ่มตั้งแต่สิงหาคม 2543

ถึง 2546 เพื่อให้เป็นกฎหมายหลักในการกำหนดทิศทาง โครงสร้างและกลไกของระบบสุขภาพ

ส่วนการปฏิรูป ระดับที่ 3 นั้น คนไทยทุกคนสามารถลงมือทำได้ทันที ก็คือ การปฏิรูปพฤติกรรมที่ไม่ดี ซึ่งอาจทำลายสุขภาพตัวเราเอง เช่น การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา เป็นต้น เพื่อช่วยสร้างสุขภาพที่ดีของเราเอง อันจะส่งผลให้ครอบครัวไทย ชุมชนและสังคมประเทศชาติมีความมั่นคงเพราะประชาชนมีสุขภาพดีกันถ้วนหน้า

รัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี โดยจัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ เรียกชื่อย่อว่า คปรส. ให้เป็นองค์กรอิสระในกำกับกระทรวงสาธารณสุข ทำหน้าที่หลักเป็นฝ่ายเลขานุการที่จะทำงานเชื่อมโยง 3 ประสานเข้าด้วยกัน โดยประสานกับฝ่ายการเมืองและราชการ เชื่อมโยงกับฝ่ายวิชาการ และเชื่อมโยงกับภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญไทยฉบับปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ช่วยกันคิดช่วยกันผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบสุขภาพทั้งระบบ

ร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ได้กำหนดทิศทาง ยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ สำคัญประกอบด้วยปรัชญา หลักการ เครื่องมือ มาตรการ เงื่อนไขสำคัญๆ ของระบบสุขภาพ เช่นกำหนดว่า “สุขภาพเป็นเป้าหมายสูงสุดของชุมชนและสังคมเป็นทั้งอุดมการณ์ และหลักประกันความมั่นคงแห่งชาติ”

นอกจากนี้ มีการกำหนดสิทธิหน้าที่และความมั่นคงด้านสุขภาพของสังคมไทยอย่างครบถ้วน เช่น สิทธิในการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และกำหนดให้มีระบบประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ จากนโยบายสาธารณะ ดังนั้น หากว่าการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติสามารถทำได้สำเร็จตาม เป้าหมาย ก็จะเป็นการปรับแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศกันครั้งใหญ่

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ในรอบปีที่ผ่านมา คนไทยได้รับทราบความเคลื่อนไหวของโครงการ “30 บาท รักษาทุกโรค” เริ่มตั้งแต่การแจกบัตรทองให้แก่ประชาชน รัฐบาลได้ขยายพื้นที่การให้บริการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนครบทุกจังหวัด ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ยังมีหลายเรื่องที่รัฐบาลจะต้องเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับระบบไปสู่การรุกเพื่อสร้างสุขภาพดี นำหน้าการตั้งรับรอซ่อมสุขภาพ

ภายในปี 2546 จะมีการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ และกำลังมีข้อเสนอเพื่อการปฏิรูป “ระบบบริการสุขภาพระดับต้น” อันหมายถึง ระบบบริการสุขภาพที่ใกล้ตัวที่สุด เข้าถึงได้ง่ายที่สุดโดยมีสถานบริการที่ไว้วางใจได้เป็นสถานบริการสุขภาพประจำครอบครัว และหากมีการเจ็บป่วยหรือต้องการรับบริการด้านสุขภาพ ก็ควรมีสถานบริการสุขภาพที่มีคุณภาพใกล้บ้านแห่งแรกให้บริการ นอกจากช่วยรักษาอาการเจ็บป่วย ส่งเสริมสุขภาพ และป้องกัน

โรคแล้ว ยังให้คำปรึกษาด้านสุขภาพอย่างเป็นกันเอง สะดวก รวดเร็ว และมีคุณภาพ ทว่าอาการเจ็บป่วยของเราหรือคนในครอบครัวรุนแรงเกินกว่าที่สถานบริการแห่งนี้จะรักษาได้ ก็มีระบบเครือข่าย (net work) ไปยังสถานบริการที่มีขีดความสามารถสูงกว่า ทั้งนี้ต้องมีหลักประกันสุขภาพที่ทำให้อุ่นใจว่าค่าใช้จ่ายทางการแพทย์จะไม่มากเกินไปกว่าที่ผู้รับบริการสามารถจ่ายได้ตามฐานะของตน และสิ่งที่ดีที่สุดต้องไม่ปล่อยให้แต่ละคนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายด้วยตัวเองทั้งหมดตามความเสี่ยงหรือปัญหาสุขภาพของแต่ละคน ดังนั้น คนไทยควรมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อจัดบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เข้มแข็ง โดยผ่านระบบภาษีทั่วไป เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อประชาชนที่จะรับภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของตนและคนในครอบครัว เพื่อให้ทุกคนมีสุขภาพดีเป็นเป้าหมายสูงสุดของชุมชนและสังคมไทย อันเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งชาติ

